

Dua ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)

Feim Gashi*

Öz

Günümüzde insanoğlu her ne kadar teknolojik alanda ilerlemiş olsa da dini inancından vazgeçmemiştir. Çünkü insanoğlu sıkıntılı dönemlerinde en önemli desteğini dini değerlerden bulmaktadır. Özellikle dua ile sıkıntılarını dile getiren ve talepte bulunan birey kendisini güven içinde hissedebilmektedir. Bu araştırma ile dua ve hayat memnuniyeti, fakülte farklılığı, cinsiyet, sosyal çevre, ekonomik durum ve öznel dindarlık algısı arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Örneklemimiz, Kırklareli Üniversitesi İlahiyat (N=113) ve Fen-Edebiyat Fakültesi'nde (N=112) okuyan 225 öğrenciden oluşmaktadır. Örnekleme, "Duanın Ölçek Yapısı" ve "Hayat Memnuniyet Ölçeği" uygulanmıştır. Bulgulara göre, dua ve hayat memnuniyeti ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakta, buna karşın medeni durum ve alınan eğitim türüne göre dua ve gelir durumu arasında farklılık bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: dua, hayat memnuniyeti, karşılaştırmalı araştırma

A Comparative Study on Prayer and Life Satisfaction (Example of Students in Kırklareli University Faculties of Theology and Science & Letters)

Abstract

Today, despite the huge technological progress, man has not given up his religious faith. This is because religious values bring along the most important support in difficult times. An individual, who expresses his problems and makes requests through prayers, can more easily feel safe. Hereby study seeks determining the relation between life satisfaction, difference of faculties, gender, social environment, economic status and subjective perception of piety. Our sample consists of 225 students from Faculties of Theology (N=113) and Science & Letters (N=112) in Kırklareli University. "Scale Structure of Prayers" and "Life Satisfaction Scale" are applied on the sample. According to findings, there is no significant between prayer and life satisfaction in terms of gender; on the other hand, there is a difference between prayer and income status depending on civil status and education level.

Keywords: prayer, life satisfaction, comparative study

* Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
(feim_190@hotmail.com)

Giriş

Dua, insanoğlunun vazgeçilmez yöneliştir. Geçmişte olduğu gibi günümüz modern toplumlarında da sıkıntı, problem ve engeller bulunmaktadır. İnsan, bu güçlükleri aşmada en büyük manevi destek olarak duaya yönelmektedir. Duanın, bireylerin problemlerle başa çıkma konusunda kolaylık sağladığı yapılmış farklı çalışmalarda tespit edilmiştir.¹

Dua, çok eskiden beri kullanılan tedavi şekillerinden biri olsa da, onun bilimsel araştırmalara konu olması yakın tarihlere dayanır. Son zamanlarda ortaya çıkan Transpersonel Psikoloji, Pastoral Psikoloji ve Sufi Psikolojisi gibi din ve maneviyata önem veren akımlar sayesinde Din Psikolojisi alanında dua ile ilgili pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Dua, özellikle son dönemlerde pek çok teolog ve filozof tarafından hem dışarıda², hem de ülkemizde³ farklı yönleriyle incelenmiştir. Aynı zamanda dua ile ilgili; *Ergenlerde Dini Başaçıkma Yöntemi olarak Dua*⁴, *Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkiler*⁵, *Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi*⁶, *Dua Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*⁷, *Ergenlerin Duasına Psikolojik Yaklaşım*⁸, *Telkin ve Terapide Duanın*

- 1 Konuyla ilgili örnek araştırma sonuçları için bkz. Spilka, B.& Hood, D. W. & Gorsuch, R. L., *The Psychology of Religion: An Empirical Approach*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1985, s. 304; Pargament, K. I.& Hahn, J., "God and The Just World: Causal and Coping Attributions to God in Health Situations", *Journal for The Scientific Study of Religion*, S. 25, (1986), s. 204; Zeynüddin Aslan, "Üniversite Öğrencilerinin Dua Konusundaki Tutumları", (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 1987, s. 28-29.
- 2 Marinier Pierre, *Dua Üzerine Düşünceler: Psikofizyolojik Sebepleri ve Sonuçları*, (çev. Sadık Kılıç), Nil Yayınları, İzmir 1991; J. Paul Mckinney & G. Kathleen Mckinney, "Prayer in The Lives of Late Adolescence", *Journal of Adolescence*, 22 (1999/2), s. 279-290.
- 3 Ahmet Albayrak, *Gençlerde Dua Psikolojisi*, Düşünce Kitapevi Yayınları, İstanbul 2013; Ahmet Albayrak, v.dğr., "Dua Tutum Ölçeği, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7. 34, (2014).
- 4 Asude Arıcı, "Ergenlerde Dini Başaçıkma Yöntemi olarak Dua", (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2005.
- 5 Mustafa Koç, "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkiler", (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2002.
- 6 Nurten Kınter, *Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi*, Kriter Basım ve Dağıtım, İstanbul 2012.
- 7 Erkan Yaman, & Yunus Emre Temiz, "Dua Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Değerler Eğitim Dergisi*, 12 (2014/28), s. 193-219.

Önemi⁹, Kur'an'ın Işığında İnana İnsanın Duasına Psikolojik Yaklaşımlar¹⁰, Dua'nın Psikolojik ve Psikoterapik Etkileri¹¹, Tedavide Dua'nın Yeri¹², Ruh Sağlığı ile Dinî Başa Çıkma Metodu Olarak Dua ve İbadet Fenomeni Arasındaki İlişki Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım¹³, Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması¹⁴, Psiko-sosyal açıdan ilahi dinlerde dualar: psiko-sosyal açıdan¹⁵ gibi yüksek lisans, doktora ve makale çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu çalışmalar farklı değişkenlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir. Görüldüğü gibi son dönemlerde ülkemizde duanın psikolojik etkileriyle ilgili farklı çalışmalar yapılmıştır. Ancak duanın hayat memnuniyeti ilişkisini ve önemini ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu makale, gerek duanın önemini gerekse hayat memnuniyeti önemini ve aralarındaki ilişkiyi görmemiz yönüyle önem arz etmektedir.

Bu çalışma, öğrencilerin sıkıntı durumlarında duaya yönelip yönelmedikleri ve duanın nasıl bir etkiye sahip olduğu çerçevesinde incelenmektedir. Bu bağlamda çalışmada, temel olarak, öğrencilerin sıkıntılar ile başa çıkmada duanın nasıl bir etkisi vardır sorusuna cevap aranmaktadır. Dolayısıyla makalemizde yer alan ölçek sonuçları ve değerlendirmesi, üniversite gençleri örneklemiyle sınırlıdır.

Bu kısa girişten sonra dua kavramı ile ilgili tanımlara bakmaya çalışalım. Arapça bir kelime olan dua *d-a-v* harflerinden türemiş olup isim ve masdar olarak kullanılmaktadır.¹⁶ Sözlükte masdar olarak, “çağırarak, seslenmek,

⁸ Emine Küçük, “Ergenlerin Duasına Psikolojik Yaklaşım”, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri 2010.

⁹ Sümeyra Güzel, “Telkin ve Terapide Duanın Önemi”, (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2009.

¹⁰ Hasan Kayıklık, *Kur'an'ın Işığında İnanan İnsanın Duasına Psikolojik Yaklaşımlar*, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri 1994.

¹¹ Mebrure Doğan, “Dua'nın Psikolojik ve Psikoterapik Etkileri”, (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 1997.

¹² Abdullah Aydemir, “Tedavide Dua'nın Yeri”, *İslam Medeniyeti*, 3 (1973/32), s. 7-16.

¹³ Mustafa Koç, “Ruh Sağlığı ile Dini Başa Çıkma Metodu Olarak Dua ve İbadet Fenomeni Arasındaki İlişki Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım”, *Ekev Akademi Dergisi*, 24 (2005), s. 11-32.

¹⁴ Mustafa Koç, “Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması”, *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2004/6), s. 147-178.

¹⁵ Osman Cilacı, *Psiko Sosyal Açısından İlahi Dinlerde Dualar*, Arı Basımevi, Konya 1982.

¹⁶ Adil Bebek, *Din ve Düşünce Açısından Dua*, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998, s. 13.

istemek, yardım talep etmek"¹⁷, "davet etme, çağırma, çağrı, yalvarma"¹⁸, "seslenme, isimlendirme ve bir şeyi sevk etme"¹⁹ anlamlarına gelir. Dua isim olarak " küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vaki olan talep ve niyaz"²⁰ anlamında kullanılır.

Dua kelimesi Arapça'dan olduğu gibi dilimize geçmiştir. Dilimizde dua "yakarış, Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin"²¹ anlamlarına gelir. İngilizce'de "prayer", Fransızca'da ise prière sözcükleri dua kelimesini karşılamaktadır.²² Prayer kavramı, Tanrı'ya ya da herhangi bir nesneye ibadet ederek şükretme ya da dinsel talep şeklinde tanımlanmaktadır.²³

Dua, bütün dinlerde ortak bir ibadet şeklidir. Yahudilik'te Tanrı'ya yaklaşma vesilesi olarak kabul edilirken, Hıristiyanlık'ta Tanrı'ya ulaşma, O'nu tanıma ve vicdanın sesi olarak nitelendirilmektedir.²⁴ İslam'a göre ise Allah'a yakarma, istek ve ihtiyaçlarını arz ederek O'nun lütfunu dileme, çağırma, seslenme, ibadet etme, Allah'ın birliğini tanıma, bir durumu arz etme, isnat ve iddia etme anlamlarında kullanılmıştır.²⁵

İlahî dinler dinî inanç ve duanın her zaman canlı halde tutulmasını sağlamak için dua ve ibadetleri bir görev haline getirmişlerdir. Bu sayede kul, her an Allah'ı hatırlamış olabilmekte, bencil isteklerini kontrol altında tutabilmektedir. Dua her ne kadar kulun Allah'a yönelmesi ve O'nunla iletişim haline geçmesi demek olsa da, ilahî metinlerde Allah'ın rahmet ve şefkatinin kulları tarafından tanınma iradesinin galip geldiği canlı bir haberleşme olarak görülmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁶

Psikolojik açıdan yapılan tahlillerde, duanın İlahi yardımı istemek için başvuru olan genel bir ruhsal mekanizma olduğu vurgulanmaktadır.²⁷ W.

¹⁷ Fikri Karaman ve dğr., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 128.

¹⁸ Hasan Akay, *İslamî Terimler Sözlüğü*, İslam Bilgi Merkezi Yayınları, İstanbul 1991, s. 72.

¹⁹ Ayhan Tekines, *Dua Nedir?*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 9.

²⁰ Osman Cilacı, "Dua", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, IX, 529.

²¹ http://tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57.975e03d7a867.81210546 (25.02.2009).

²² <http://www.sozluk.net/index.php?word=dua>, 25.02.2009.

²³ Kate M. Loewenthal, *The Psychology of Religion, A Short Introduction*, Oneworld, Oxford 2000, s. 27.

²⁴ Cilacı, "Dua", *DİA*, IX, 530.

²⁵ Selahattin Parlador, "Dua (İslam'da Dua)", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, IX, 530.

²⁶ Parlador, "Dua", *DİA*, IX, 532.

²⁷ Cilacı, "Dua", *DİA*, IX, 529.

James, duayı “dinin ruhu ve özü” olarak tanımlamaktadır.²⁸ Allport’a göre ise, kişi duayı, niyetinin son sınırını içeren ve kendisini Tanrı’ya ulaştıran bir vasıta olarak algılar. Genellikle kişinin niyeti, bir yardım beklentisi ve kendisine yönelinen objeden bir cevap umudu ile bütünüdür.²⁹

Vergote’a göre dua, kişinin Allah ile konuşurken, kendi geçiciliğinin farkına varmasıdır. İnsan neyin eksik olduğunu bilmeden dua etse bile duayı anlamlı kılan niyet, eksiklik şuurudur.³⁰ Eksikliğin verdiği gerginliğin giderilmesi için dua edilir. Kişi her şeyi istediği gibi yönlendiremeyeceğinin farkında olur ve hangi sebeple olursa olsun dua eden kişi kendi geçiciliğini itiraf etmiş olur, hayatın anlamlı olduğuna inanarak Allah’a umutla ve güvenle yönelir.³¹

Kişinin zihninde dua etme isteği uyandığında, kişide aynı zamanda bir umut da belirmiş demektir. Böylece kişi dua ederken de, ettikten sonra da tam bir güven içinde olduğunu hisseder.³²

Dua ile kişi Allah’ın üstün varlığını kabul eder ve O’nun karşısında aczini itiraf ederek dilek ve taleplerini O’na arz eder³³, dua ayrıca yalvarma, yakarma ve niyaz eylemidir.³⁴ Dua, denk olmayan bir ilişki içerisinde kulun Allah’a yönelmesi ve O’ndan talepte bulunmasıdır. Talep ise, bilinmek ve işitilmek arzusundan başka bir şey değildir.³⁵ Dua aynı zamanda hürmetin ifadesidir. Saygı ve hürmetlerin kuvvet sahibine sunulması, dileklerin bildirilmesi iç huzurun Allah’a yükselmesi dua ile gerçekleşir.

Sonlu ve sınırlı bir varlık olan insan, sonsuz kudret sahibi bir varlık karşısında kendisini aciz hisseder. Kul kendi halini arz ederek, yüce olan

²⁸ J. Paul Mckinney & G. Kathleen Mckinney, “Prayer in The Lives of Late Adolescence, s. 280.

²⁹ Gordon W. Allport, *Birey ve Dini*, (çev. Bilal Sambur), Elis Yayınları, Ankara 2004, s. 150.

³⁰ Antoine Vergote, *Din İnanç ve İnançsızlık* (çev. Veysel Uysal), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Yayınları, İstanbul 1999, s. 238.

³¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 214.

³² Nurten Kimter, “Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine”, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, (ed. Hayati Hökelekli), Ankara Okulu Yayınları Ankara 2002, s. 192.

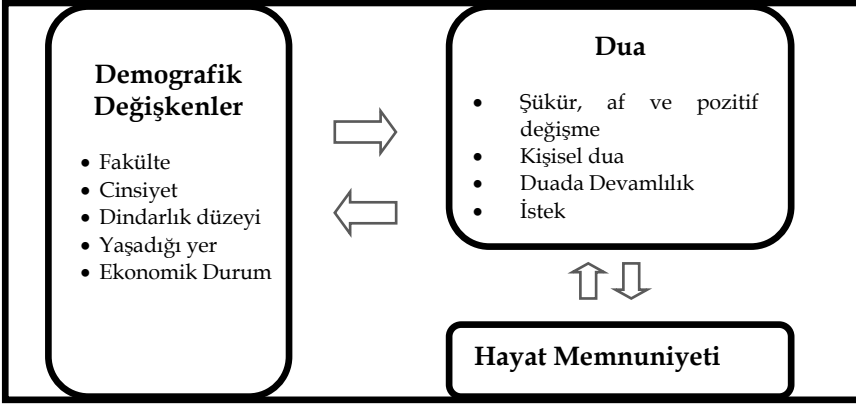
³³ Habil Şentürk, *İbadet Psikolojisi: Hz. Peygamber Örneği*, İz Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 108.

³⁴ Abdullah Yıldız, *Dua Söylemden Eyleme*, Pınar Yayınları, İstanbul 2008, s. 18.

³⁵ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 213.

varlıkla konuşarak iletişime geçer. Dua ile gerçekleşen bu iletişim sayesinde kul güç, güven ve moral elde ettiğini hisseder.

Çalışmada dua, hayat memnuniyeti ve demografik değişkenler (fakülte farklılığı, cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum, yaşadığı yer, dindarlık düzeyi vb.) makalenin temel değişkenleridir. Bu değişkenler arasındaki ilişkiler aşağıdaki şekilde ayrıntılı olarak sunulmuştur. Ayrıca araştırmada bu ilişkilerin olup olmadığı, varsa ilişkilerin hangi yönde olduğunun tespiti ve yorumlanması da amaçlanmıştır.

Şekil-1: Değişkenler Arası İlişkileri Gösteren Model

Araştırmamızın genel hipotezi şudur: Katılımcılar dua ve hayat memnuniyeti konusunda eğitim farklılığı, cinsiyet, medeni durum, sosyal çevre, ekonomik durum ve dindarlık türüne göre farklılık gösterir.

Araştırmamızın altı hipotezleri ise şunlardır: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin duaya yaklaşımları ve hayat memnuniyeti Fen-Edebiyat öğrencilerine göre daha yüksektir. Kız öğrencilerin duaya sığınma ve hayat memnuniyeti düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Dindarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti, dindarlık düzeyi zayıf olan katılımcılara göre daha yüksektir. Küçük yerleşim yerinde yaşaya katılımcıların duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti büyük yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilere göre daha fazladır. Gelir durumu kötü olan katılımcıların duaya yaklaşımı gelir durumu iyi olanlara nazaran; gelir durumu iyi olanların hayat memnuniyeti gelir durumu kötü olanlara göre daha fazladır. Öğrencilerin dua etme sıklığı hayat memnuniyeti düzeylerini olumlu etkiler.

A. Metot, Örneklem ve Olgusal Durum

Araştırmada metot olarak dokümantasyon ve betimsel ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler, anket tekniğinden faydalanılarak toplanmıştır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin, uyguladığımız ankette demografik özelliklere ilişkin sorulara verdikleri cevaplara göre 113'ü (%50,2) İlahiyat Fakültesi, 112'si (%49,8) ise Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileridir. Örneklem 68'si (%30,2) erkek, 157'si (%69,8) kızdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 38'i (%16,9) köy; 69'u (%30,7) kasaba ve 118'i (%52,4) şehirlerde hayatlarını sürdürmektedirler. Gelir durumu bakımından öğrencilerin 10'u (%4,4) gelir durumunu iyi; 199'u (%88,4) gelir durumunu orta ve 16'sı (%7,1) gelir durumunu zayıf olarak beyan etmiştir. Öznel Dindarlık Durumunu ise 50'si (%22,2) iyi; 154'ü (%68,4) orta ve 21'i (%9,3) zayıf olarak belirtmiştir.

B. Ölçme Araçları

Araştırmada ölçek üç bölümden oluşmaktadır; *Kişisel Bilgi Formu*, *Duanın Ölçek Yapısı* ve *Hayat Memnuniyet Ölçeği*'nden oluşan anket formu, bilgi toplama ve ölçme aracı olarak kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Formda katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu ve eğitim durumunu (hangi fakültede okudukları) tespiti için sorulara yer verilmiştir.

Duanın Ölçek Yapısı: "Structure of Prayer Scale" (Luckow, Spilka, McIntosh, Parks, LAforett) Colorado'da, 145 üniversite ve 101 kolej öğrencisinin yanı sıra Hindistan'da üniversite öğrencileri ve kanserli hastalar üzerinde uygulanmış bir ölçektir.³⁶ Bu çalışmada bu ölçek esas alınmış daha sonra bir takım ayıklamalar yapılarak bazı sorular ilave edilmiştir.

Bu ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği elde edilen bulgular sonucunda elde edilmiş, Duanın Ölçek Yapısı ölçeğini oluşturan soruların madde ağırlık yükleri Kasier-Meyer-Olkin (KMO) ölçek yeterliliği Cronbach Alfa güvenilirlik değerleri tablo halinde verilmiştir.

³⁶ Peter C. Hill & Ralph W. Hood, *Measures of Religiosity*, Religious Education Press Birmingham, Alabama 1999, s. 70.

(KMO=,782;p=,000;Cronbach Alfa ,7371	Faktör Ağırlığı
1. Dua (Genel)	,5699
2. Şükür, Af ve Pozitif Değişme	,6790
3. Kişisel Dua	,7801
4. Duada Devamlılık	,7088
5. Talep Etmek	,7154

Duanın Ölçek Yapısı ölçeğinde katılımcılara, duaya yönelik ifadelerin kendileri için ne derece uygun olup olmadığı sorulmuştur. Her soruda “bana çok uygun, bana uygun, kararsızım, bana uygun değil ve bana hiç uygun değil” şeklinde şıklar yer almıştır.

Hayat Memnuniyeti Ölçeği: Hayat memnuniyeti kişinin, idealindeki hayatı yaşadığını düşünmesi, hayat şartlarını beğenmesi ve tekrar yaşama şansı sunulsa bile hâlihazırda yaşadığı hayatta pek çok şeyi değiştiremeyecek olması gibi duygu ve düşünceleri içermektedir. Araştırmada katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerini ölçmek için Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen *Hayat Memnuniyeti Ölçeği (The Satisfaction with Life Scale)* kullanılmıştır. Ölçek hayattan memnuniyeti içeren beş ifadeden oluşmaktadır:

‘Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum’

‘Hayat şartlarım mükemmeldir’

‘Hayatımdan memnunum’

‘Şimdiye kadar hayatta istediğim çoğu şeyi elde ettim’

‘Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiçbir değişiklik yapmazdım’

Deneklerden her ifadenin kendilerine ne kadar uyup uymadığını işaretlemeleri istenmiştir. Seçenekler ‘bana hiç uygun değil’ ve ‘bana çok uygun’ şeklindedir. 1 ila 7 arasında değişen bir parametrede puanlama yapılmıştır. Buna göre ortalamanın 7’ye yaklaşması hayat memnuniyetinin arttığına, 1’e yaklaşması ise hayat memnuniyetinin düştüğüne göstermektedir.

Ölçek, Ayten tarafından İngilizce’den tercüme edilmiş ve ölçeğin Türkçesi için güvenilirlik geçerlilik çalışması yapılmıştır. Bu araştırmada ölçek söz

konusu çalışmadaki haliyle kullanılmış, araştırmaya has güvenilirlik geçerlilik çalışması yapılmamıştır.³⁷

C. Verilerin Toplanması ve İstatistiksel Analizi

Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket, Şubat 2014'de Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri, Mart 2014'da ise Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerine bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Anketlerin belli bir kısmı ise anketörlerce uygulanmıştır. Uygulamanın nasıl yapılacağı ve nelere dikkat edileceği konusunda da bilgi verilmiştir.

Yukarda belirtildiği gibi dağıtılan 240 anketten, doldurulmuş olarak geri gelenlerin kontrolünden sonra, eksik veya yarım bırakılmış birkaç anket hariç, geri kalan 225 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Veri analizi, SPSS paket programı yardımıyla yapılmıştır. Veri temizleme işleminden sonra olumsuz ifadelerin puanları yeniden kodlanma yöntemiyle değiştirilmiştir. Ölçeği oluşturan maddeleri faktörleştirmede temel bileşenler analizi, maddeler arasındaki iç-tutarlılığı belirlemek için iç-tutarlılık analizi ve sürekli değişkenler arasındaki ilişkinin tespitinde t-test ve ANOVA analizleri kullanılmıştır.

Araştırmada sürekli değişken ile süreksiz değişkenler arasındaki ilişkinin tespitinde t-test ve ANOVA kullanılmıştır. Sürekli değişkenler arasındaki ilişkilerin tespit etmek için ise regresyon analizi kullanılmıştır. Bu araştırmanın içeriği daha çok birincil verilere dayanmaktadır. Bununla birlikte konunun teorik alt yapısının oluşturulması, ölçeğin hazırlanması, bulguların yorumlanması ve karşılaştırmaların yapılması sırasında diğer araştırmaların ulaştığı bulgulardan da ikincil veriler olarak faydalanılmıştır.

³⁷ Ali Ayten, *Tanrıya Sığınmak*, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 33. (Ölçeğin Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değerini (,81); Bartlett's Test of Sphericity değerini ($\chi^2=323,367$; $p=000$) tespit etmiştir. Ölçeğin tek boyuttan oluştuğu ve varyansı açıklayıcılık oranının %64 olduğu görülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için yapılan iç-tutarlılık analizi sonrasında ise, *Cronbach Alpha* değeri'nin $\alpha=,85$ olduğu anlaşılmıştır.)

D. Bulgular

1. Duaya Yaklaşım Fakülte Farklılığına Göre Değişmekte midir?

Dua konusu hemen hemen tüm sosyal bilimlerde işlenmekte olan bir çalışma konusudur. Sosyal bilimlerde özellikle son zamanla dua konusu farklı amprik çalışmalara da konu edinmektedir. Bu çalışmayla birlikte üniversite öğrencilerinin duaya yaklaşımlarını ve hayat memnuniyetlerini anlamaya çalışacağız.

Araştırmada, deneklerin almış oldukları eğitim karşılaştırması yapmaktan ziyade benzerlikleri bulunan ancak deneklerin derslerde işlemiş oldukları farklı konuları iki fakülte arasında bir karşılaştırma yapmak hedeflenmiştir. Bu amaçla, fakülte farklılığı ile duaya yaklaşım ve hayat memnuniyeti arasında ilişki olup olmadığını, başka bir ifadeyle Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasında duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti açısından fark olup olmadığını belirlemek amacıyla “bağımsız grup t-testi” analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan değerler aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo-1’de de görüldüğü üzere, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin duaya yaklaşım ile ilgili genel ortalaması ($M=4,28$), Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalamasından ($M=4,01$) daha yüksektir. Fakülteler arasındaki bu fark, istatistiki bakımdan da oldukça anlamlıdır ($p=.000$).

Tablo-1: Fakülteye Göre Duaya Yaklaşım Boyutları t-test Sonuçları

Boyut	Fakülte Değişkeni	Sayı	Ortalama x	Std. S	T	P
Dua (Genel)	İlahiyat	113	4,28	,3523	4,626	,000
	Fen- Edebiyat	112	4,01	,5111		
Şükür, Af ve Pozitif Değişme	İlahiyat	113	4,64	,3740	4,796	,000
	Fen-Edebiyat	112	4,32	,6090		
Kişisel Dua	İlahiyat	113	3,82	,8020	1,798	,074
	Fen-Edebiyat	112	3,62	,8496		

Duada Devamlılık	İlahiyat	113	3,70	,6383	2,408	,017
	Fen-Edebiyat	112	3,44	,9578		
Talep Etmek	İlahiyat	113	4,73	,3842	3,151	,002
	Fen-Edebiyat	112	4,51	,6541		
Hayat Memnuniyeti	İlahiyat	113	4,56	,1609	,931	,353
	Fen-Edebiyat	112	4,36	,1621		

Duaya yaklaşımın *Şükür, Af ve Pozitif Değişme* boyutunda İlahiyat Fakültesi öğrenci grubunun ortalaması ($M=4,64$), Fen-Edebiyat Fakültesi öğrenci grubuna ($M=4,32$) göre daha yüksektir ve gruplar arası fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p=.000$). *Kişisel Dua* boyutu baktığımız zaman ise, istatistikî açıdan anlamlı değildir ($p>.05$).

Duada Devamlılık boyutu İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalaması ($M=3,70$), Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalamasına ($M=3,44$) göre daha yüksektir ve gruplar arasındaki bu fark istatistikî bakımdan anlamlı bir düzeydedir ($p=.017$). Bu bulgulara göre, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin duada devamlılık konusunda Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilere göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Şükür, Af ve Pozitif Değişme ve *Duada Devamlılık* boyutlarında olduğu gibi *Talep Etmek* boyutunda da İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalaması ($M=4,73$), Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalamasına ($M=4,51$) göre daha yüksektir ve gruplar arasındaki bu fark istatistikî bakımdan anlamlı bir düzeydedir ($p=.002$).

Hayat memnuniyetinde, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalaması ($M=4,56$), Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalamasına ($M=4,36$) göre daha yüksektir, ancak gruplar arasındaki bu fark istatistikî bakımdan anlamlı düzeyde değildir. Bu bulgu, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hayat memnuniyeti düzeylerinin Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerin göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuçlara göre genel dua ve duanın tüm alt boyutlarıyla ilgili bulgular, “İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin duaya yaklaşımları ve hayat memnuniyeti Fen-Edebiyat öğrencilerine göre biraz daha yüksektir” şeklindeki hipotezimizin desteklendiğini göstermektedir.

Çalışmamızda elde edilen sonuçlara göre din eğitimi alan ve almayan öğrenciler arasında duaya yaklaşım ve hayat memnuniyeti konusunda farklılıklar olduğu ve bu durumun din eğitimi alan öğrencilerin lehinde bulunduğu görülmektedir. Bunun en önemli faktörünün din eğitimi alan

öğrencilerin din ve dua konusunda daha detaylı bilgilere sahip olduklarından dolayı kaynaklandığı kanatindeyiz.

2. Duaya Yaklaşım Cinsiyete Göre Nasıl Bir Farklılık Göstermektedir?

Cinsiyet ile duaya yaklaşım boyutları arasında ilişki olup olmadığını, başka bir ifadeyle erkekler öğrenciler ile kız öğrenciler arasında duaya yaklaşım boyutları açısından fark olup olmadığını belirlemek amacıyla “Bağımsız Grup t-testi” analizi uygulanmıştır. Araştırmada, kız öğrencilerin duaya yaklaşım düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha fazla olacağı öngörülmüştür. Analiz sonrasında elde edilen bulgular aşağıda tablo olarak sunulmaktadır.

Tablo-2: Cinsiyete Göre Duaya Yaklaşım Böyutları t-test Sonuçları

Boyut	Cinsiyet	Sayı	Ortalama x	Std. S	T	P
Dua (Genel)	Erkek	68	4,07	,4509	-1,730	,086
	Kız	156	4,18	,4584		
Şükür, Af ve Pozitif Değişme	Erkek	68	4,47	,4787	-,092	,927
	Kız	156	4,48	,5509		
Kişisel Dua	Erkek	68	3,46	,9357	-2,863	,005
	Kız	156	3,83	,7565		
Duada Devamlılık	Erkek	68	3,53	,8527	-,499	,619
	Kız	156	3,59	,8103		
Talep Etmek	Erkek	68	4,48	,6432	-2,372	,020
	Kız	156	4,68	,4880		
Hayat Memnuniyeti	Erkek	68	4,40	,1566	-,371	,707
	Kız	156	4,48	,1639		

Tablo-2'de de görüldüğü üzere, erkek öğrencilerin duaya yaklaşımı ile ilgili genel ortalaması ($M=4,07$), kız öğrencilerin ortalamasından ($M=4,01$) daha düşüktür. Cinsiyetler arasında bu fark, istatistiki bakımdan ise anlamlı değildir ($p=.086$).

Duaya yaklaşımın *Şükür, Af ve Pozitif Değişme* boyutlarında erkek öğrencilerin ortalaması ($M=4,47$) kız öğrencilerin ortalaması ($M=4,48$) ile aynı görülmektedir. Aynı zamanda gruplar arası fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir. ($p=.927$).

Duaya yaklaşımın, *Kişisel Dua* boyutunda erkek öğrencilerin ortalaması ($M=3,46$), kız öğrencilerin ortalamasına ($M=3,83$) göre daha düşük olduğu görülmektedir. Aynı zamanda gruplar arasındaki bu fark istatistiki bakımdan anlamlı bir düzeydedir ($p=.005$). Bu bulgulara göre, kız öğrencilerin kişisel anlamda dua etme eylemine erkek öğrencilere göre daha çok başvurduklarına anlaşılmaktadır.

Duaya Devamlılık boyutunda erkek öğrencilerin ortalaması ($M=3,53$), kız öğrencilerin ortalamasına ($M=3,59$) göre daha yüksek görünse de gruplar arasındaki istatistiki bakımdan anlamlı bir düzeyde değildir ($p=.619$).

Duaya yaklaşımın son boyutu olan *Talep Etmek* noktasında erkek öğrencilerin ortalaması ($M=4,48$) kız öğrencilerin ortalamasına ($M=4,68$) göre daha düşüktür. Aynı zamanda gruplar arasındaki bu fark istatistiki bakımdan da anlamlı bir düzeydedir ($p=.020$).

Hayat memnuniyeti açısından, erkek öğrencilerin ortalaması ($M=4.40$) kız öğrencilerin ortalamasına ($M=4.48$) göre daha düşük olmasına karşın, farklılık yine istatistiksel açıdan anlamlı olmamıştır. Bu sonuçlara göre erkek ve kız öğrencilerin hayat memnuniyeti bakımından benzer özelliklere sahip olduklarını düşünebiliriz. Ayrıca bütün bu bulgular, "Kız öğrencilerin duaya sığınma ve hayat memnuniyeti düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksektir" şeklindeki hipotezimiz desteklediğini göstermektedir.

3. Bireylerin dindarlık düzeyleri duaya yaklaşımı ile ilişkili midir?

Dindarlık düzeyleri, yaşanan yerin özelliği ve gelir durumu gibi değişkenler ile duaya yaklaşım arasındaki ilişkiyi incelemek için ANOVA testi kullanılmıştır.

Dindarlık düzeyleri, bireylerin hâlihazırda yaşadıkları dini yönelim, tutum ve dine ait algılamalarının bütünüdür. Dindarlık düzeylerin öğrencileri duaya yaklaşım konusunda nasıl bir etkide bulunduğunu görmek

ve gruplar arasında farklılığa yol açıp açmadığını anlamak için aşağıdaki analiz gerçekleştirilmiştir.

Aşağıdaki tabloda, dindarlık düzeylerinin öğrencilerin duaya yaklaşımında etkili olup olmadığını anlamak için gerçekleştirilen analiz sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre, dindarlık düzeyleri algısı duaya yaklaşım “kişisel dua” boyutu hariç diğer tüm boyutlarında anlamlı farklılıklara yol açmaktadır ($p < ,05$).

Tablo-3: Dindarlık Düzeylerine Göre Duaya Yaklaşım Boyutlarının Ortalama, Standart Sapma, ANOVA ve Scheffe Testi Sonuçları

Boyut	Dindarlık Düzeyi	Sayı	Ortalama x	Std. S	F	P	Fark
Dua (Genel)	İyi	50	4,32	,3303	7,577	,001	1-2,3
	Orta	154	4,13	,4396			
	Zayıf	21	3,88	,6742			
	Toplam	225	4,15	,4581			
Şükür, Af ve Pozitif Değişme	İyi	50	4,65	1,805	5,039	,007	1-3
	Orta	154	4,45	2,436			
	Zayıf	21	4,25	4,647			
	Toplam	225	4,48	2,645			
Kişisel Dua	İyi	50	3,72	,8278	,512	,600	-
	Orta	154	3,74	,8028			
	Zayıf	21	3,55	1,0357			
	Toplam	225	3,72	,8301			
Duada Devamlılık	İyi	50	3,83	,9166	6,250	,002	1-3
	Orta	154	3,55	,7605			
	Zayıf	21	3,10	,8242			
	Toplam	225	3,57	,8219			

Talep Etmek	İyi	50	4,81	,3483	4,469	,013	1-2,3
	Orta	154	4,58	,5233			
	Zayıf	21	4,45	,9070			
	Toplam	225	4,62	,5465			
Hayat Memnuniyeti	İyi	50	4,98	1,4356	3,506	,032	1-2
	Orta	154	4,29	1,6367			
	Zayıf	21	4,43	1,6605			
	Toplam	225	4,46	1,6145			

Yukarıdaki tabloda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu gösteren Scheffe testi sonuçlarına göre *Dua Genel'* de kendilerini dindarlık düzeyi iyi ($x=4,32$) ve orta ($x=4,13$) olarak algılayanlar ile dindarlık düzeyi zayıf ($x=3,88$) olarak algılayanlar arasında anlamlı bir fark vardır.

Şükür, Af ve Pozitif Değişme boyutuna baktığımız zaman *Dua Genel'* de olduğu gibi aynı gruplar arasında fark olduğu görülmektedir [dindarlık düzeyi iyi ($x=4,65$) ve orta ($x=4,45$); ve zayıf ($x=4,25$)].

Şükür, Af ve Pozitif Değişme boyutunda olduğu gibi *Kişisel Dua* boyutunda da kendilerinin dindarlık düzeyleri iyi ($x=3,72$) ve orta ($x=3,74$) olarak algılayanlar ile zayıf ($x=3,55$) olarak algılayanlar arasında bir fark görülmektedir. Ancak bu boyutta dindarlık düzeyleri arasında bir fark varsa da bu anlamlı bir fark değildir.

Duada Devamlılık boyutunda birinci boyut olan *Şükür, Af ve Pozitif Değişme* olduğu gibi dindarlık düzeyleri iyi ($x=3,83$) ile zayıf ($x=3,10$) olarak algılayanlar arasında anlamlı bir fark vardır.

Duaya yaklaşımın son boyutu olan *Talep Etmek* boyutunda ise, kendilerini dindarlık düzeylerinin iyi ($x=4,81$) ve orta ($x=4,58$) olarak algılayanlar ile zayıf ($x=4,45$) olarak algılayanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgulara göre bu konudaki hipotezimiz desteklenmiş olmaktadır.

Dindarlık düzeyleri yüksek olanların yani kendilerinin Dindarlık Düzeylerinin İyi olarak algılayanların *Şükür, Af ve Pozitif Değişme, Duada Devamlılık ve Talep Etmek*, boyutlarında en yüksek ortalamalara ulaştıkları; buna karşılık dindarlık algıları düşük olanların yani kendilerini Dindarlık Düzeylerinin Zayıf olarak algılayanların bu dört boyuttan en düşük

ortalamalar aldıkları görülmektedir. Bu dört boyuttaki farklar da genel olarak bu gruplar arasında ortaya çıkmaktadır.

Hayat memnuniyetinde ise kendilerini dindarlık düzeylerini iyi ($x=4,98$) ve orta ($x=4,29$) olarak algılayanlar ile zayıf ($x=4,43$) olarak algılayanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca bütün bu bulgular, “Dindarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti dindarlık düzeyi zayıf olan katılımcılara göre daha yüksektir” şeklindeki hipotezi desteklemektedir.

4. Deneklerin yaşadığı yer bakımından farklılığı duaya yaklaşımı nasıl etkilemektedir?

Öğrencilerinin yaşadığı yer ile duaya yaklaşımları arasındaki ilişkiyi ve gruplar arasında fark olup olmadığını, başka bir ifadeyle öğrencilerin hayatlarını yaşamakta oldukları yerin yoğun olup olmamasının duaya yaklaşımlarını nasıl etkilediğine ilişkin analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo-4: Yaşanan Yer Bakımından Duaya Yaklaşım Boyutlarının Ortalama, Standart Sapma, ANOVA ve Scheffe Testi Sonuçları

Boyut	Yaşadığı Yer	Sayı	Ortalama x	Std. S	F	P	Fark
Dua (Genel)	Köy	38	4,18	,5250	1,547	,215	-
	İlçe	69	4,07	,5065			
	İl	118	4,19	,4000			
	Toplam	225	4,15	,4581			
Şükür, Af ve Pozitif Değişme	Köy	38	4,54	,5693	3,986	,020	2-3
	İlçe	69	4,33	,6658			
	İl	118	4,54	,3965			
	Toplam	225	4,48	,5291			
Kişisel Dua	Köy	38	3,63	,7857	,258	,773	-
	İlçe	69	3,74	,8601			
	İl	118	3,74	,8313			
	Toplam	225	3,72	,8301			

Duada Devamlılık	Köy	38	3,65	,7977	,754	,472	-
	İlçe	69	3,47	,8583			
	İl	118	3,60	,8094			
	Toplam	225	3,57	,8219			
Talep Etmek	Köy	38	4,62	,6169	,048	,953	-
	İlçe	69	4,64	,4688			
	İl	118	4,62	,5687			
	Toplam	225	4,62	,5465			
Hayat Memnuniyeti	Köy	38	4,26	1,5190	,896	,410	-
	İlçe	69	4,33	1,8204			
	İl	118	4,59	1,5148,			
	Toplam	225	4,46	1,6145,			

Yukarıdaki tabloda özetlenen analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin yaşadıkları yer bakımından duaya yaklaşımları arasında pek anlamlı farklılıklar bulunduğunu ifade edemeyiz. Sonuçlara göre, yaşanan yer faktörü ile duaya yaklaşımın tek boyut hariç, başka bir ifadeyle *Dua Genel*, *Kişisel Dua*, *Duada Devamlılık* ve *Talep Etmek* boyutlarında ($p>,05$) anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. *Şükür*, *Af* ve *Pozitif Değişme* boyutunda ise anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<,05$).

“*Şükür*, *Af* ve *Pozitif Değişme*” boyutunda, yaşanan yer bakımından gruplar arasında anlamlı fark görülmektedir ($F(2-222)=,398,p<,05$). Bu farklılık ilçede yaşayan öğrenciler ile illerde yaşayan öğrenciler arasındadır. Zira ilçede yaşamakta olanlar bu boyutta en düşük ortalamaya ($x=4,33$) sahip iken, illerde ($x=4,54$) ve köylerde ($x=4,54$) yaşayan öğrenciler en yüksek ortalamaya sahiptir.

Dua Genel ($F(2-222)=,1547,p>,05$) ve diğer boyutları oluşturan *Kişisel Dua* ($F(2-222)=,258,p>,05$), *Duada Devamlılık* ($F(2-222)=,754,p>,05$) ve *Talep Etmek* ($F(2-222)=,048,p>,05$) boyutlarında anlamlı bir ilişki bulunmadığı gibi ortalamalar arasında da büyük bir farkın olmadığını görmekteyiz. Zira *Kişisel Dua* boyutunda köyde yaşayan öğrencilerin ortalaması ($x=3,63$) iken ilçelerde ve illerde yaşayan öğrencilerin ortalaması da ($x=3,74$)’dir. Aynı şekilde hayat

memnuniyeti ($F(2-222)=,896, p>,05$) konusunda da anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

“*Duada Devamlılık*” boyutunda en düşük ortalamaya sahip ilçede yaşayan öğrenciler ($x=3,47$) iken en yüksek ortalamayı da köyde ($x=3,65$) yaşayan öğrenciler almışlardır. Son olarak “*Talep Etmek*” boyutunda en düşük ortalama köy ve illerde ve yaşayan öğrencilere ($x=4,62$) aitken en yüksek ortalamayı da ilçede ($x=4,64$) yaşayan öğrenciler almışlardır.

Hayat memnuniyeti konusunda öğrencilerin yaşadığı yer bakımından ortalaması şöyledir; köy ($x=4,26$), ilçe ($x=4,33$) ve il ($x=4,59$). Bu sonuçlara göre hayat memnuniyeti ile yaşadığı yer arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca bütün bu bulgulara göre, “Küçük yerleşim yerinde yaşayan katılımcıların duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti büyük yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilere göre daha fazladır” şeklindeki hipotezimiz desteklenmemektedir.

5. Deneklerin gelir durumu duaya yaklaşımı nasıl etkilemektedir?

Araştırmada, gelir durumunun, öğrencilerin duaya yaklaşımları üzerinde etkide bulunup bulunmadığı da sorgulanmıştır. Bu konuyla ilgili analiz sonuçları Tablo 5’te özetlenmiştir.

Aşağıdaki Tablo’da özetlenen ANOVA sonuçlarına göre, gelir durumu ile duaya yaklaşımı *Dua Genel* ($F(2-222)=,656, p>,05$), *Şükür*, *Af ve Pozitif Değişme* ($F(2-222)=,664, p>,05$), *Duada Devamlılık* ($F(2-222)=,517, p>,05$) ve *Talep Etmek* ($F(2-222)=1,618, p>,05$) boyutlarında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde hayat memnuniyeti ($F(2-222)=,079, p>,05$) konusunda da anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo-5: Gelir Durumuna Göre Duaya Yaklaşım Boyutlarının Ortalama, Standart Sapma, ANOVA ve Scheffe Testi Sonuçları

Boyut	Gelir Durumu	Sayı	Ortalama x	Std. S	F	P	Fark
Dua (Genel)	Kötü-Çok kötü	16	4,22	,3318	,656	,520	-
	Orta	199	4,15	,4620			
	İyi-Çok iyi	10	4,01	,5589			
	Toplam	225	4,15	,4581			

Şükür, Af ve Pozitif Değişme	Kötü-Çok kötü	16	4,63	,3715	,664	,516	-
	Orta	199	4,64	,5472			
	İyi-Çok iyi	10	4,35	,3293			
	Toplam	225	4,62	,5291			
Kişisel Dua	Kötü-Çok kötü	16	3,56	1,0468	3,427	,034	2-3
	Orta	199	3,76	,7830			
	İyi-Çok iyi	10	3,10	1,1499			
	Toplam	225	3,72	,8301			
Duada Devamlılık	Kötü-Çok kötü	16	3,77	,6173	,517	,597	-
	Orta	199	3,55	,8417			
	İyi-Çok iyi	10	3,60	,7166			
	Toplam	225	3,57	,8219			
Talep Etmek	Kötü-Çok kötü	16	4,53	,4644	1,618	,201	-
	Orta	199	4,64	,4958			
	İyi-Çok iyi	10	4,35	1,2483			
	Toplam	225	4,62	,5465			
Hayat Memnuniyeti	Kötü-Çok kötü	16	4,31	1,4477	,079	,924	-
	Orta	199	4,47	1,6262			
	İyi-Çok iyi	10	4,40	1,7764			
	Toplam	225	4,46	1,6145			

Ancak gelir durumu ile duaya yaklaşımı *Kişisel Dua* ($F(2-222)=3,427, p<,05$) boyutu arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için gerçekleştirilen Scheffe testi sonuçlarına göre gelir durumu Orta olan öğrenciler ile gelir durumu İyi-Çok İyi olan öğrenciler arasındadır. Zira gelir durumu Orta olan öğrenciler bu boyutta en yüksek ortalamaya ($x=3,76$) sahip iken, en düşük ortalamaya da ($x=3,10$) gelir durumu İyi-Çok İyi olan öğrenciler sahiptir.

Her ne kadar *Kişisel Dua* boyutu hariç diğer tüm boyutlarda anlamlı bir ilişki görülmesi de gelir durumu faktörünün gruplar arasındaki ortalamaların farklı olduklarını görmekteyiz. Zira *Dua Genel* ortalamasına baktığımız zaman en yüksek ortalamaya ($x=4,22$) gelir durumu Kötü-Çok Kötü olan öğrenciler sahipken en düşük ortalamaya da ($x=3,32$) gelir durumu İyi-Çok İyi olan öğrenciler sahiptir.

Af ve Pozitif Değişme boyutunda gelir durumu İyi-Çok İyi olan öğrenciler en düşük ortalamaya ($x=4,35$) sahipken en yüksek ortalamayı ($x=3,84$) gelir durumu Orta olan öğrenciler almışlardır.

Duada Devamlılık boyutunda *Dua Genel* ve *Af ve Pozitif Değişme* boyutlarından farklı olarak, en düşük ortalamaya ($x=3,55$) gelir durumu Orta olan öğrenciler, en yüksek ortalamaya da ($x=3,77$) gelir durumu Kötü-Çok Kötü olan öğrenciler sahiptir.

Talep Etmek boyutunda en düşük ortalamayı ($x=4,35$) gelir durumu İyi - Çok İyi olan öğrenci grubu alırken en yüksek ortalamayı da ($x=4,64$) gelir durumu Orta olan öğrenci grubu almıştır.

Hayat memnuniyet konusunda ise gelir durumu kötü-çok kötü olan öğrencilerin ortalaması ($x=4,31$), gelir durumu orta olan öğrencilerin ortalaması ($x=4,47$) ve gelir durumu iyi-çok iyi olan öğrencilerin ortalaması da ($x=4,43$)'dir. Hayat memnuniyeti ile gelir durumu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca bütün bu bulgular, "Gelir durumu kötü olan katılımcıların duaya yaklaşımı gelir durumu iyi olanlara nazaran; gelir durumu iyi olan katılımcıların hayat memnuniyeti konusunda gelir durumu kötü olanlara göre daha fazladır" şeklindeki hipotezimizi desteklemektedir.

6. Deneklerin duaya yönelimi hayat memnuniyetlerini nasıl etkilemektedir?

Günümüzde pek çok insanın farklı sebeplerden dolayı sıkıntılarla başbaşa kaldığı dönemler olmaktadır. Bu tür sıkıntılarla baş etmenin en önemli yollarından biri genel olarak din ve özel olarak da duadır. Bu çerçevede "Duaya yönelim ile hayat memnuniyeti arasında nasıl bir ilişki vardır" sorusu gündeme gelmektedir. Bu soruyu cevaplamak ve bu konuyla ilgili hipotezimizi test etmek için Regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo-6: Duaya yönelim ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişki (Regresyon analizi, Enter metot)

R^2	ΔR^2	β	t	F	p
.007	.000	.007	4.596	.012	.000
Bağımsız Değişken: <i>Dua Genel</i>					
Bağımlı Değişken: <i>Hayat Memnuniyeti Genel</i>					

Tablo-6’da açıkça bir şekilde görülmektedir ki duaya yönelim, hayat memnuniyeti için çok anlamlı ve etkileycidir. Beta katsayısına da baktığımız zaman duaya yönelim ile hayat memnuniyeti arasında olumlu bir ilişkinin olduğu açık bir şekilde görülmektedir ($\beta = .007$, $t=4.596$, $p=.000$). Bu sonuçlara göre diyebiliriz ki, duaya yönelim arttıkça hayat memnuniyeti düzeyi de artmaktadır. Çünkü bu bulgular aynı zamanda, “Öğrencilerin dua etme sıklığı hayat memnuniyeti düzeylerini olumlu etkiler” şeklindeki hipotezi desteklemektedir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada temel olarak, Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden seçilen bir örneklem üzerinde gerçekleştirilen surveyle öğrencilerin duaya yaklaşım ve hayat memnuniyeti incelenmiştir. Ayrıca duaya yaklaşım ile hayat memnuniyeti ile fakülte farkı, cinsiyet, medeni durum, gelir durumu, özel dindarlık ve yaşanan yer türü gibi bazı demografik değişkenlerin ilişkisi de ele alınmıştır.

İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi grupları arasında yapılan karşılaştırmada, İlahiyat öğrencilerinin duaya yaklaşımlarının Fen-Edebiyat öğrencilerinden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunda en önemli faktörün din eğitimi alan öğrencilerin din ve dua konusunda daha detaylı bilgilere sahip olduklarından dolayı kaynaklandığı kanatindeyiz.

Aynı şekilde hayat memnuniyeti konusunda da İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalaması Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalamasına nazaran daha yüksektir, ancak gruplar arasındaki bu fark istatistiki bakımdan anlamlı düzeyde değildir. Bu sonuçlara göre genel duada ve duanın tüm alt boyutlarındaki bulgular, “İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin duaya yaklaşımları ve hayat memnuniyeti Fen-Edebiyat öğrencilerine göre daha yüksektir” şeklindeki hipotezimizi desteklemektedir.

Literatürde, din eğitimi konusunda eğitim karşılaştırması yapan ve din eğitiminin yoğun olarak verildiği okullar ile az veya hiç verilmeyen okullar arasındaki farklılıklar üzerinde duran çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Arıcı'nın ergenler üzerinde yapmış olduğu çalışmada, sık sık dua etme konusunda en yüksek ortalamaya (%65) Özel Liseli ergenler sahipken ikinci en yüksek ortalama (%63.8) İmam-Hatip Liseleri ergenlerinde görülmüştür.³⁸ Koç tarafından ergenler üzerinde yapılan çalışmada da paralel sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre Özel Liseler (%68) ve İmam-Hatip Lisesi (%58) denekleri Anadolu Lisesi (%27) deneklerine nazaran daha çok devamlı ve ara sıra dua ve ibadet ettikleri tespit edilmiştir.³⁹ Seyhan tarafından yapılan çalışmada ise en yüksek ortalama puanı İlahiyat Fakültesi öğrencileri almıştır (X=149,122). Sonra ikinci yüksek puanı Eğitim Fakültesi öğrencileri (X=145,590) elde etmiştir. Daha sonra sırası ile Edebiyat Fakültesi öğrencileri (X=144,841), İktisat Fakültesi öğrencileri (X=143,389) ve son olarak en düşük ortalama puanı (X=141,106) Mühendislik Fakültesi öğrencileri almış⁴⁰ oldukları tespit edilmiştir. Albayrak tarafından da Üniversite öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerin puan ortalamaları (X=4,38) Fen Edebyat Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerinden (X=3,91) daha yüksek⁴¹ olarak tespit edilmiştir.

Hayat memnuniyeti konusuna baktığımız zaman da benzer sonuçlarla karşılaşmaktayız. Örneğin Ayten ve Gashi tarafından yapılan çalışmada din eğitimi alan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin toplam affetmeden aldıkları ortalamanın (M=3,84), hukuk ve mühendislik gibi ilahiyat dışı öğrencilerinin ortalamasından (M=3,51) daha yüksek⁴² olduğu görülmüştür.

Araştırmada duaya yaklaşım ve hayat memnuniyeti konusunda erkekler ile kadınlar arasında *Kişisel Dua ve Talep Etmek* boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, kız öğrencilerin kişisel anlamda dua ve talep etmeye erkek öğrencilere göre daha çok başvurdukları görülmüştür. Başka bir ifadeyle, kız öğrenciler "yerine bir şeyin gelmesi istediklerinde", "af dilemek", "yardım talep etmek" ve "şükretmek" gibi konularda erkek öğrencilere göre daha çok duaya başvurmaktadırlar.

³⁸ Arıcı, "Ergenlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Dua", s. 109.

³⁹ Koç, "Ergenlik Döneminde Dua", s. 166.

⁴⁰ Beyazıt Yaşar Seyhan, "Dua Tutumu İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2013/2), s. 170

⁴¹ Albayrak, *Gençlerde Dua Psikolojisi*, s. 105

⁴² Ali Ayten & Feim Gashi, "Affetme ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 3 (2012/2), s. 23.

Benzer bir durum Hayat Memnuniyeti konusunda da geçerlidir. Araştırma sonuçlarına göre hayat memnuniyeti konusunda kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha pozitif düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Aynı zamanda cinsiyet arasında bu farklılık istatistiksel açıdan da anlamlıdır. Ayrıca bu sonuçlara göre “Kız öğrencilerin duaya sığınma ve hayat memnuniyeti düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksektir” şeklindeki hipotezlerimiz desteklenmektedir.

Literatüre bakıldığında, benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Mesela, Arıcı tarafından ergen denekler üzerinde yapılan araştırmada, sık sık dua etme konusunda kız deneklerin ortalaması (%67.3) erkek deneklerin ortalamasına (%44.1) nazaran daha yüksek olarak görülmüştür.⁴³ Aynı şekilde Koç tarafından erkeklere üzerinde yapılan çalışmada da kız ergenlerin (%53.50) erkek öğrencilere (%38.50) göre genel olarak daha fazla düzenli ve devamlı dua ve ibadet ettikleri tespit edilmiştir.⁴⁴ Benzer sonuçlar Horozcu tarafından yapılan Doktora çalışmasında da tespit edilmiştir. Bu çalışmaya katılan bayanların %83,5'i sıklıkla dua ettiğini ifade ederken, erkeklerde bu oran %72,1 olarak görülmüştür.⁴⁵ Albayrak tarafından da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada kız öğrencilerin duaya yönelik tutumları ($X=4,23$), erkek öğrencilere göre ($X=4,04$) daha yüksek olarak⁴⁶ tespit edilmiştir. Keza, Gallup tarafından yapılan çalışmada da erkeklere oranla kadınların daha çok ibadet etmekte, kutsal kitapları daha çok okumakta ve daha çok dua etmekte⁴⁷ oldukları görülmüştür. Bu durumun kadınların hem fiziki hemde ruhsal yapısına bağlı olduğu düşünülebilir. Yaratılış itibarıyla erkeklere nazaran daha duygusal ve hasas yapıları düşünülürken, duaya yaklaşımlarının erkeklere nazaran daha yüksek olmasını doğal bir sonuç olarak karşılamak gerekir. Kısacası, bayanların özellikle fiziki açıdan daha zayıf olmaları onları sıkıntılı durumlarda daha çok duaya başvurmalarına neden olmaktadır. Hayat memnuniyeti konusunda ise daha önce yapılan çalışmalar benzerlik gösterdiği gibi farklılık göstermektedir. Mesela Ayten ve Gashi⁴⁸ tarafından yapılan

⁴³ Arıcı, “Ergenlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Dua”, s. 109.

⁴⁴ Koç, “Ergenlik Döneminde Dua”, s. 163.

⁴⁵ Ümit Horozcu, *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2010, s. 210.

⁴⁶ Albayrak, *Gençlerde Dua Psikolojisi*, s. 109.

⁴⁷ Gallup G. H., *Index to International Public Opinion*, Ct: Greenwood Press, Wetsport 1980, s. 107.

⁴⁸ Ayten & Gashi, “Affetme ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, s. 21

çalışmada benzer sonuçlar elde edilmişken Ayten⁴⁹ tarafından yapılan başka bir çalışmada ise sonuçlarda farklılık görülmüştür.

Araştırmada deneklerin dindarlık düzeyleri ile duaya yakalaşım ve hayat memnuniyeti konusunda yapılan analiz sonuçlarına göre “kişisel dua” boyutu hariç diğer tüm boyutlarında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Dindarlık düzeyleri yüksek olanların yani kendilerinin Dindarlık Düzeylerini İyi olarak algılayanların *Şükür, Af ve Pozitif Değişme, Kişisel Dua, Duada Devamlılık*, ve *Talep Etmek*, boyutlarında en yüksek ortalamalara ulaştıkları; buna karşılık dindarlık algıları düşük olanların yani kendilerinin Dindarlık Düzeylerini Zayıf olarak algılayanların bu dört boyuttan en düşük ortalamaları aldıkları görülmektedir. Bu dört boyuttaki farklar da genel olarak bu gruplar arasında ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde Hayat Memnuniyeti konusunda da deneklerin dindarlık düzeylerini iyi olarak algılayanların en yüksek ortalamaya ulaştıkları; dindarlık düzeylerini orta ve zayıf olarak algılayanların da en düşük ortalamalara sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca bütün bu bulgular, “Dindarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti dindarlık düzeyi zayıf olan katılımcılara göre daha yüksektir” şeklindeki hipotezi desteklemektedir.

Bununla ilgili daha önce yapılan araştırmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Mesela, Arıcı tarafından ergen denekler üzerinde yapılan araştırmada, “inanıyorum ve dini görevlerimi yerine getiriyorum” diyen ergenlerin (%81.7) en yüksek oranda sık sık dua ettiği, “inanıyorum ama ibadetlerimi tam olarak yerine getirmiyorum” diyenler ise (%53.6) oranda sık sık dua ettiği ve son olarak “dini inançlarımla ilgili şüphe ve tereddütlerim var” (%20.0) oranda sık sık dua ettikleri tespit edilmiştir.⁵⁰ Aynı şekilde Koç tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Dinî pratikleri eksik olan ergenler (%70.26) ile dinî konularda şüpheleri olan ergenlerin (%76.47) doğal olarak ara sıra dua ve ibadet ettikleri, inançlı ve ibadetlerini tam olarak yerine getirmeye çalışan ergenlerin (%79.02) düzenli ve devamlı olarak dua ve ibadet ettikleri tespit edilmiştir.⁵¹

Buna göre, öğrencilerin farklı dindarlık düzeyleri duaya yaklaşımları konusunda da farklılık göstermektedir. Bu durumun dindarlık düzeyleri iyi ve orta olan öğrencilerin lehinde olduğu görülmektedir. Bunun en önemli

⁴⁹ Ali Ayten ve diğer., “Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12 (2012/2), s. 60.

⁵⁰ Arıcı, “Ergenlerde Dini Başa Çıkma Yöntemi Olarak Dua”, s. 110.

⁵¹ Koç, “Ergenlik Döneminde Dua”, s. 169.

faktörünün dindarlık düzeyleri iyi ve orta olan öğrencilerin din ve dua konusunda daha duyarlı, istekli ve daha bilgili olmalarından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Araştırmada yaşanan yer ile duaya yaklaşım ve hayat memnuniyeti konusunda sadece *Şükür, Af ve Pozitif Değişme* boyutunda anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ancak her ne kadar diğer boyutlarda anlamlı bir ilişki bulunmuyorsa da Kişisel Dua konusunda deneklerin ortalamalarında büyük bir fark görülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre *Kişisel Dua* boyutunda en yüksek ortalama İlçe ve İllerde yaşayan deneklerde görülmüştür. Daha önce Batıda yapılan bazı araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre benzer verilere ulaşılmıştır. Mesela, Janssen ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada Batılı toplumlarda, insanların %60'ının şahsî problemleri sebebiyle dua ettikleri görülmüştür.⁵² Buna göre diyebiliriz ki, bireyselleşme daha çok kullalık yerleşim yerlerinde meydana gelmektedir. Bu bireyselleşme aynı zamanda insanların ibadetleri esnasında da görülmektedir. Albayrak tarafından üniversite öğrenciler üzerinde yapılan çalışma da ise dua ölçeinden en yüksek ortalamayı köy (X=4,23), bunu ilçe (X=4,20) ve şehirlerde (X=4,11)geçirenler izlemiştir.⁵³

Yaşanan yer ile Hayat Memnuniyeti konusuna baktığımız zaman ise illerde yaşayan öğrencilerin ilçe ve köyde yaşayan öğrencilere nazaran daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Ancak istatistik açısından hayat memnuniyeti ile yaşadığı yer arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca bütün bu bulgular, “Küçük yerleşim yerinde yaşayan katılımcıların duaya yaklaşımı ve hayat memnuniyeti büyük yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilere göre daha fazladır” şeklindeki hipotezimizi desteklememektedir.

Araştırmada gelir durumu ile duaya yaklaşımı sadece *Kişisel Dua* boyutunda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu farklılık Orta gelire sahip olan öğrenciler ile gelir durumu İyi-Çok İyi olan öğrenciler arasındadır. Zira gelir durumu Orta ve Düşük olan öğrenciler gelir durumu İyi-Çok İyi olan öğrenciler nazaran daha çok duaya eğilimli olarak tespit edilmiştir. Yani gelir durumu arttıkça kişisel dua konusunda bir düşüş meydana geldiğini ifade edebiliriz.

Gelir durum ile Hayat Memnuniyeti konusunda gelir durumu Orta ve İyi-Çok İyi olan öğrencilerin gelir durumu Kötü olan öğrencilere nazaran

⁵² Jacques Janssen ve dğr. “Praying as an Individualized Ritual” *Current studies on Rituals Perspectives for The Psychology of Religion* (ed. Hans-Günter Heimbrock&H. Barbara Boudewijnse), Rodopi Press, Amsterdam-Atlanta GA 1990, s. 71-87.

⁵³ Albayrak, *Gençlerde Dua Psikolojisi*, s. 113.

daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde istatistiki bakımından da anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca bütün bu bulgular, “Gelir durumu kötü olan katılımcıların duaya yaklaşımı gelir durumu iyi olanlara nazaran; gelir durumu iyi olan hayat memnuniyeti konusunda gelir durumu kötü olanlara göre daha fazladır” şeklindeki hipotezimizi desteklemektedir.

Daha önce yapılan araştırmalarda da bu sonuçlara paralel sonuçlara ulaşılmıştır. Mesela, Koç tarafından yapılan çalışmada elde edilen verilere göre gelir durumu orta (%56.87) olan deneklerin gelir durumu ortanın üstü (%35.90) ile ortanın altı (%71.43) olan deneklere göre daha çok dua ve ibadet ettikleri görülmüştür.⁵⁴ Horozcu tarafından yapılan çalışmada ise gelir seviyesi arttıkça duayla şifa elde etmeye dair inançta belli oranda bir azalma tespit edilmiştir.⁵⁵

Genel olarak değerlendirildiğinde gelir durumu yükseldikçe duaya yönelim konusunda bir düşüş olduğu görülmektedir. Zira gelir durumu İyi-Çok iyi olanların, Duada Devamlılık boyutu hariç, diğer tüm boyutlarda en düşük tutum puanlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Gelir durumunun yükselmesi kişiye güven yükselmesini de beraberinde getirmektedir. Böylece güvenin yükselmesi duaya yaklaşımını düşürmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre aynı zamanda duaya yönelim, hayat memnuniyeti için çok anlamlı ve etkileyicidir. Başka bir deyişle duaya yönelim ile hayat memnuniyeti arasında olumlu bir ilişkinin olduğu ve aynı zamanda duaya yönelim arttıkça hayat memnuniyeti düzeyinin de artmakta olduğu tespit edilmiştir. Bütün bu bulgulardan yola çıkarak, duanın hayat memnuniyetini pozitif bir şekilde etkilediği görülmüştür. Duanın aynı zamanda, olumlu durumlar üzerinde artırıcı olumsuz durumlar üzerinde ise azaltıcı etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Mesela, Ayten ve Diğerleri⁵⁶ tarafından hayat memnuniyeti ile şükür düzeyleri üzerinde yapılan çalışmada oldukça anlamlı ve pozitif ilişki görülmüştür. Bireylerin şükretme düzeyleri arttıkça hayat memnuniyeti düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar bizlere her ne şekilde olursa olsun bireylerin duaya yöneliminin, kişilerin hayatında var olan ve var olmaya devam edecek çok önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Hem bizim çalışmamızda hem de diğer çalışmalarda görüldüğü gibi dua, insan hayatında var olmaya devam edecektir. Duanın insana sunmakta olduğu

⁵⁴ Koç, “Ergenlik Döneminde Dua”, s. 164.

⁵⁵ Horozcu, *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*, s. 253.

⁵⁶ Ayten ve dğr., “Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi”, s. 76.

güvene hiçbir şekilde başka bir yerde ulaşılmamaktadır. Bu ve benzeri çalışmalar duanın hayat memnuniyeti konusunda etkili olduğunu göstermektedir.

Kaynaklar

- Akay, Hasan, *İslamî Terimler Sözlüğü*, İstanbul: İslam Bilgi Merkezi Yayınları 1991.
- Albayrak, Ahmet, *Gençlerde Dua Psikolojisi*, İstanbul: Düşünce Kitapevi Yayınları 2013.
- Albayrak, Ahmet ve dğr., *Dua Tutum Ölçeği, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 (2014/34), s. 365-372.
- Allport, W. Gordon, *Birey ve Dini*, (çev. Bilal Sambur), Ankara: Elis Yayınları 2004.
- Aricı, Asude, *Ergenlerde Dini Başaakma Yöntemi olarak Dua*, (Yüksek Lisans Tezi Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2005.
- Aydemir, Abdullah, "Tedavide Dua'nın Yeri", *İslam Medeniyeti*, 3 (1973/32), s. 7-16.
- Ayten, Ali, *Tanrıya Sığınmak*, İstanbul: İz Yayıncılık 2012.
- Ayten, Ali & Gashi, Feim, "Affetme ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", *Balkan Araştırmalar Dergisi*, 3 (2012/2), s. 11-36.
- Ayten, Ali ve dğr., "Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12 (2012/2), s. 45-79.
- Aslan, Zeynüddin, *Üniversite Öğrencilerinin Dua Konusundaki Tutumları*, (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 1987.
- Bebek, Adil, *Din ve Düşünce Açısından Dua*, İstanbul: Rağbet Yayınları 1998.
- Doğan, Mebrure, *Dua'nın Psikolojik ve Psikoterapik Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 1997.
- Cilacı, Osman, *Psiko Sosyal Açadan İlahi Dinlerde Dualar*, Konya: Arı Basımevi 1982.
- , "Dua", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, IX, 529-530.
- Gallup, G.H., *Index to International Public Opinion*, Wetsport, Ct: Greenwood Press 1980.
- Güzel, Sümeyra, *Telkin ve Terapide Duanın Önemi*, (Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2009.

- Hill, Peter C. & Hood, Ralph W., *Measures of Religiosity*, Religious Education Press Brimingham, Alabama 1999.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 1998.
- Karaman, Fikri ve dğr., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2006.
- Kayıklık, Hasan, *Kur'an'n Işığında İnanan İnsanın Duasına Psikolojik Yaklaşımlar*, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri 1994.
- Kimter, Nurten "Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi Üzerine", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* (ed. Hayati Hökelekli), Ankara: Ankara Okulu Yayınları 2002.
- ___, *Dinî İnanç, İbadet ve Duanın Umutsuzlukla İlişkisi*, İstanbul: Kriter Basım ve Dağıtım 2012.
- Koç, Mustafa, *Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Psikolojisinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkiler*, (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Bursa 2002.
- ___, "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması", *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2004/6), s. 147-178.
- ___, "Ruh Sağlığı ile Dini Başa Çıkma Metodu Olarak Dua ve İbadet Fenomeni Arasındaki İlişki Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım", *Ekev Akademi Dergisi*, 24 (2005), s. 11-32.
- Küçük, Emine, *Ergenlerin Duasına Psikolojik Yaklaşım*, (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kayseri 2010.
- Loewenthal, Kate M., *The Psychology of Religion, A Short Introduction*, Oxford: Oneworld 2000.
- Marinier, Pierre, *Dua Üzerine Düşünceler: Psikofizyolojik Sebepleri ve Sonuçları* (çev. Sadık Kılıç), İzmir: Nil Yayınları 1991.
- Mckinney, J. Paul & Mckinney. G. Kathleen, "Prayer in The Lives of Late Adolescence", *Journal of Adolescence*, 22 (1999/2), s. 279-290.
- Parladır, Selahattin, "Dua (İslam'da Dua)", *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, IX, 530-535.
- Seyhan, Beyazıt Yaşar, "Dua Tutumu İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2013/2), s. 157-183.

Şentürk, Habil, *İbadet Psikolojisi: Hz. Peygamber Örneği*, İstanbul: İz Yayıncılık 2008.

Tekineş, Ayhan, *Dua Nedir?*, İstanbul: Ensar Neşriyat 2007.

Ümit Horozcu, *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2010.

Vergote, Antoine, *Din İnanç ve İnançsızlık* (çev. Veysel Uysal), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Yayınları, 1999.

Yaman, Erkan & Temiz, Yunus Emre, "Dua Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Değerler Eğitim Dergisi*, 12 (2014/28), s. 193-219.

Yıldız, Abdullah, *Dua Söylemden Eyleme*, İstanbul: Pınar Yayınları 2008.

Janssen, Jacques ve dğr. "Praying as an Individualized Ritual" *Current studies on Rituals Perspectives for The Psychology of Religion* (ed. Hans-Günter Heimbrock&H. Barbara Boudewijnse), Amsterdam-Atlanta GA: Rodopi Press 1990, s. 71-87.

http://tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57975e03d7a867.81210546 (25.02.2016).

<http://www.sozluk.net/index.php?word=dua> (25.02.2016)